

# Dissertatio

inauguralis medica

de

non - contagiositate

# CHOLERAE

quam

consensu, et auctoritate

Magnifici Domini Praesidis et Directoris  
Spectabilis Domini Decani, nec non  
totius Incl. Facult. Med.

pro obtinendo

Doctoris medicinae gradu

in Reg. Scient. Univers. Hung.

publicae disquisitioni

submittit

**Joannes Nep. Kupp**

Hungarus Pestiensis.

In theses adnexas disputabitur die 31. Decembris 1831.  
ante merid. hora media undecima in aedibus Facultatis  
Medicae.

PESTINI,

*Typis Josephi Beimel.*

„Uns hat ein Gott gesegnet  
Mit freiem Lebensblick.“



*Goethe.*

# Testvér bátyjainak

igaz

i n d u l a t t a l



ajánlja

e' lapokat

*á' Szerző.*

## A' cholerának nem-ragadós voltáról.

---

**II**ogy a' cholera Bengáliában 1817-dik eszt. eredetét a' levegő' sajátságos járványos állapotjának köszönni, úgy hiszem nem kétkli senki. De lesznek kik a' cholera ragályas mivoltát állítják, ha annak elterjedését emlitjük; azonban ezen kétség is elenyészik, 's a' cholera-ragály gyanúja semmivé lesz, ha megfontoljuk, hogy

### I-ször:

E' nyavalyának nagyban való elterjedése nem olyan mint a' ragadós betegségeknel szokott lenni, a' mellynek nagyobb vagy kisebb helyeken való lételet, keskeny 's szük utak által lehet egybe köttetésbe hozni; nem olyan elterjedése, hogy helyről helyre bizonyos történt esetek által való előmenetelét lehetne megmutatni; hanem embereknek egész csoportjaira harapodik 's megy tovább és tovább. Utjában szökések jönnek elő, oly formán, hogy ha a' nyavalya egy helyen uralkodik, más távol lévő helyen üt-ki, 's a' közben fekvők kímélve maradnak<sup>1)</sup>; 's ugyan azon időben egymástól

---

1) Igy Szolnoktól Pestig, Tápjó Györgye, Tisza-Szele, T. Sz. Márton, T. Bicske, Péteri, Üllő, Vecsés, tehát egész sora a' helységeknek mind Pestig egészséges; noha a' Pesttel való közködés több hetek óta szabad<sup>2)</sup> Dr Schordan (Orvosi Tár. III. Kötet 128 Lap.)

távol fekvő helyeken támad, a' mellyek sem más beteg helyekkel, sem egymással semmi közösülésben nem voltak <sup>2)</sup>).

De illy szökések nem csak nagyjában való elterjedésében, hanem egyes helyeken is vétetnek észre, a' hol ugyan azon időben a' betegség olly házakat támad-meg, a' mellyek egymástól távol, 's minden egymással való közösködés nélkül voltak <sup>3)</sup>); 's olly személyeket támad meg némelly városokban legelőször is, a' kik choleras beteget soha sem láttak, annál kevesebbé voltak ollyannal érintésben. Sőt történt, hogy kik a' cholera félelme 's szorongatásai miatt, még egészséges emberektől is őrizkedtek, 's mintegy hermetice elzárkoztak, vagy kik akarattjok ellen is minden külső közösüléstől elzáratnak, mint a' foglyok, még is, mint sok példa mutatja, első prédái lettek a'

---

2) „Ceylonról sz. Moritz szigetére a' tengeren keresztül való útja 2,800 angol mértföldnyi tért tesz.“ Harless (die Indische Cholera nach allen ihren Beziehungen II. Abtheilung S. 13.) — „A' cholera nem, mindég a' szomszéd helyeket lepi-meg, 60 — 100 és több orosz mértföldeket elngorván kezdi pusztítását, 's még megjegyzésre méltó, hogy az elsőben megbetegültek' nagyobb részének épen semmi közösülések nem volt a' későbbi choleras helyekkel 's betegekkel“. Az orosz országi egészségre ügyelő tanács Dec. 23-ki kivonatja. (Lichtenstädt, die asiatische Cholera in Russland in den Jahren 18 $\frac{2}{3}$  S. 63.)

3) „Olly személyek kiknek choleras betegekkel legkisebb közösülések sem volt, 's lakások e' nyavalába esettekétől egészen távol volt, ezek cholera-ba“ Woskobriniuk Orenburgból. (Lichtenstädt ugyan ott, 55 Lap.)

betegségnek 4). Itt tehát ha megengednők is, hogy a' ragadvány egészséges emberek által vitetik ide 's tova (a' mi még nincsen megmutatva, 's minden tekintetből ellenkezik az olly forma ragályos betegségek körül tett tapasztalásokkal, mellyekhez a' cholera is hasonlítgatják) még is fejtetlen marad, hogy azokhoz, kik vagy önkényesen, vagy határozásoknál fogva mind egészséges, mind beteg emberektől elzárva voltak, a' cholera mint ragály, hogy jutott?

## II-szor:

Igaz a' mit a' ragadvány barátjai elő-hoznak a' cholera ragály által való elterjedésére, hogy a' cholera többnyire a' folyók' mellékein 's olly utaknál uralkodik leginkább, mellyeket számosan járnak; — igaz hogy olly helyeken látni legelső nyomait, 's nagyobb pusztítását a' betegségnek, a' hol nagyobb emberi csoportok, gyülekezetek vannak; azonban ezeknek megmagyarázására helytelenül következtetné valaki, hogy számosabb emberek közt azért gyakrabban 's hatalmasabban a' betegség, mivel az emberek közösülése által eszközölt nagyobb érintés miatt, a' ragály többekre terjedhet - el. Mert ha a) csak könnyeden meggöndöljük is, hogy mennyit tehát egy folyó a' gastricus genius uralkodásakor a' cholera' eredetére, annyit fogunk találni, a' mi részint fogékonyabbá teszi az embert, részint a' levegőt sajátságosan elrendeli, 's így a' geniust

---

4) „Nagy - Becskereken — mint írja ifj. Dr Reisinger — az első choleras beteg egy jól elzárt rab volt, halála után néhány napig új beteg nem vala, míg a' nyavalya a' városnak egy igen távol részében ismét ki nem tört.“  
(Orvosi Tár III. K. 123. Lapon)

hatásában támogatja — hogy a' ragályra szükség sints, ha csak a' szükséges-túl nem kívánnánk a' a' dolgokat sokasítani. Úgy csak a' ragálynak legbuzgóbb védelmezője is által fogja látni, 's nem tagadhatja, hogy a' folyók mellékein nagyban történő ki-gőzölgések, nem csak a' levegő életére 's a' földnek tulajdonaira, hanem az élő organismusakra is saját módon hatnak, 's azoknak mineműségekben bizonyos 's határozott rendelkezéseket hoznak elő, egy szóval ha egyébiránt, a' mit nagyban szoktunk használni kitsinyben alkalmaztathatom — más clima van a' folyók' vidékein, mint száraz helyeken. Ezen kívül a' révészek, 's egy általjában a' folyó-mellékiek' foglalatosságai 's életmódjok is olyanok, hogy azok által az olly okok, mellyek egyébiránt tapasztalás szerént a' cholera támadására sokat tesznek, legszámosabban kerülnek elő. Úgy a' partok' lakóinak münkáik többnyire olyanok, hogy a' viz által való meghűlést el nem mellőzhetik; a' révészeknél ez még könnyebben történik, ha a' mint szinte mindég megesik, a' hév napokra következő éjjeleket, hajókon töltik el. — Ha azután a' hajósok ételeire, és italaira tekintünk, mellyek nem csak mineműségeknel fogva nem kedveznek a' jó egészségnek, hanem azt a' velők történni szokott visszaélés által is igen rontják, nem fogunk csudálkozni, hogy a' cholera a' folyók mentét követi. — Hogy a) olly utaknál uralkodik a' betegség leginkább, mellyeket számosan járnak, 's hogy olly helyeken látni első nyomait, 's nagyobb pusztítását, a' hol nagyobb emberi csoportok vannak; ennek megmagyarázására a' ragályhoz való folyamodást épen szükségtelennek látom. Mert hogy az említett levegőnek sajátos járványos állapotja, az emberi organismusba béhathasson 's annak

munkálodásaiban változást hozhasson-elő, szükséges, hogy az ember annak behatására fogékony legyen; mivel pedig nagyobb emberi csoportban előbb, 's több fogékony-ságot talál, mint néhány személynél, szükségképen olly helyen a' hol sok ember együvé van szorúlva, több is támadtatik-meg a' betegségtől, mint a' hol kevesen vannak 's különválva élnek. Ezekhez még az is járul, hogy a' hol sok ember van, ott az emberek' viszonos munkálkodásaik által tett nagyobb foglalatosság azokat jobban is fárasztja, 's ez által az emberi organismust munkálkodásaiban a' jó rendtől elkapják, 's így is fogékonyabbá teszik a' betegségre. — Ebben lehet feltalálni annak magyarázatát is, hogy hajókon, 's utazók közt ütött-ki néha a' betegség; valamint annak (némellyektől állított) ezek általi elterjedését is. — Ha a' dolgot e' módon gondoljuk-meg, úgy akkor sem fogunk zavarba jönni, ha a' ragadvány barátjai véleményünk megczáfolására azt említik, — hogy egy familiában, egy háznál egynél többen támadtattak-meg a' betegségtől. Egy familiában, egy házban egyformább környülállások uralkodnak mellyek azon egy háznak s' familiának tagjait ugyan azon betegségre fogékonyokká teszik. És ha egy háznak több tagjai betegednek is meg, azokat a' nyavalya többnyire egyszerre dönti-le, ritkábban egymásután, úgy hogy alig lehetne hinni, hogy egymástól fertőztettek legyen meg. '5) Egyébiránt olly esetek, a' hol tudni illik egy házba valók közül többen betegedének és halának meg, azokhoz képest, a' hol egy házban csak

---

5) Igy Pesten is egy bizonyos házban egy nap husz személynél több esett - le lábáról, már ha itt valaki bár melly sebes hatást tulajdonít is a' cholera ragályának, még is egy-napi időnél több kellett volna egyről illy sokákra való elragadására.



egy lón beteg; nagyon ritkák<sup>6)</sup>). Tudom, hogy a' ragadvány védelmezői itt mindjárt készek lesznek a' szokott ellenvetéssel, hiszem az előbb említett okok, azon egy házban való ugyan azon környüállások, egy házban, egy familiában a' régi időben is jelen voltak; 's járványos cholera't nem okoztak. tehát még is szükséges, hogy az olly nagyba való elterjedésének megmagyarázására ragadványt gyanítsunk. " Ugye? de akkor nem is volt a' lég' életének azon saját elrendelése melly által az emberi élet is bizonyos és meghatározott módon rendeltetik el, 's gastricus betegségekre fogékonyabbá tétetik, melly által minden behatás az emberi organismusban úgy intéztetik, hogy gastricus változásokat, 's illy betegségeket teremtsen. Tapasztalásból tudjuk hogy ugyan egy ártalmas ok, a' melly egy időbe az idegrendszer't akadályoztatja másszor gastricus, máskor lobos betegségeket teremt leginkább, a' hogy t. i. vagy ideges, vagy gastricus, vagy lobos, genius uralkodik. És ha még azt is fegyver gyanánt használnák „ hogy a' gastricus genius már régen uralkodik, és járványos cholera nem volt“ azt feleljük: hogy minden geniusnak az életi munkálódás gyanánt bizonyos időszakaszai vannak, úgy, hogy kezdetétől bizonyos fokig nő, a' mellyről vissza tér, 's el-enyészik. Ezen időszakaszokat a' betegségek belterjűkre (intensio) nézve követik, 's nekik megfelelnek; úgy, hogy egy olly genius kezdetével a' betegségek gyengébbek, 's a' geniusnak növési időszakaszában súlyosbak, mígnem a' geniusnak csúcsán való lételetét a' betegségek veszé-

---

6) Pesten azon házak' száma mellyekben choleras-beteg volt 370-re megy; mellyek közül csak 130 házban betegett meg egynél több.

lye a' legfelsőbb lépcsőig követik. — Ugyan az vétegett észre a' mostani gastricus geniusnál is, melly több esztendőtől fogva uralkodik. Kezdetében gyenge, növekedésében súlyosb, utolsó esztendőekben veszedelmesebb álorczás váltólázakat teremtett (mellyek sok tekintetben a' mostani uralkodó choleraival egyeznek; a' köztök való hasonlatosságot alább fogom megmutatni ) most pedig a' hol a' gastricus genius valódi csúcsán van, okozza ezen legsúlyosb gastricus betegséget — a' járványos cholera. Hogy pedig a' levegőnek sajátságos járványos állapotja (melly hihetőleg a' föld 's levegő között való kölcsönös behatásának következése) oka a' járványos cholera-nak, mutatják az ezen tekintetben tett észrevételek, mellyek azt tanítják, hogy a' földi és légi változásokat a' cholera eredetével, 's hathatóságával bizonyos öszveköttetésbe lehet hozni 7). Ezen állítás erősségéhez az is járul, hogy bizonyos változások most más állatokban is vevődtek észre, mellyek más-kor nem 8).

### III-szor :

Ila a' ragály személyek által hordatik ide 's tova (mert a' portékák' által való elterjedése hitelén már többnyire tul adtak a' ragadvány barátjai is) miért

7) Annesley (sketches of the most prevalent diseases of India comprising a treatise on the epidemic cholera of the east) electricus változásokat. Schurrer (Die Cholera morbus 1831) földindulatokat, mások földbe való electrico-magneticus munkálódást idéznek.

8) „Tekintetet érdemel azon tapasztalás, melly Pesten a' cholerajárvány idejében a' nádályoknál tétetett. Lichtl úrnak nagy nádály-kádjaiban a' járvány kezdetekor a' nádályok annyira elbujtak, hogy mikor eladás végett szük-

nem akadátni bizonyossággal azon személyre, a' melly által a' betegség ez vagy amaz helyre hozatott volna? Miért sült ki mindenüt az ellenkező a' hol csak az efféle személyek feltalálására hivatalosan kiküldött orvosok 's tisztek legszorosabb nyomozásban, 's vizsgálatban fáradoztak. Ha a' nyavalyának bizonyos helyen való kitörése forog kérdésben, bizonyosan könnyebb a' felelet „ez vagy amaz személy jött gyanús helyről, tehát ez hozta a' betegséget“ mint sem szoros vizsgálatot tenni, valamint Königsbergben Baer (melly minden tekintetben példás), *Asztrakában* Seydlitz 's más helyeken mások tettek és a' mellyek által pontosan megmutattatott, hogy e' nyavalyának emberek által való elterjedéséről szó sem lehet. Mindazonáltal még is némelleyek az imitt amott hallott a' féle meséknek hitelt adtak, melly szerént a' ragály ruhák, bútýrok, emberek által ide s' tova hordoztatott volna. Nem előítéletnek tulajdoníthatjuk e az olly meséknek minden vizsgálat nélkül könnyelműleg való elhítelét.

#### IV-szer:

Ha a' járványos cholera ragályos volna, valanelly helyen olly embereken kellene kezdődnie; a' kik

---

ség volt rájok, lehetetlen volt csak néhányat is kifigodolni. September hónapja elején ismét megkezdtek jenni. Hasonló eltünése minden nádályoknak vétetett észre Sopronban is, hasonlókép Lichtl úr kádjaiban. Ez a' tünemény valljon nem mutat é úgy mint sok'egyéb, levegónk' járványos elrendelésére.“ Dr S r h o r d a n n Orvosi Tár III. K. 191. L. — „Ezen járványt három eszten-deig tartó marhadög előzte meg, melly alatt 'a' barmok szerfölött hullottak“ Dr Spaustának hivatalos tudósítása a' choleráról Orosz országban (Orv. T. II. K. 113. L.)

valamelly gyanús személlyel legelőször jöttek érintésbe 's azokat támadná - meg leginkább a' betegség, kik mindennapi 's legszorosabb érintésben vagynak, choleras betegekkel. De a' tapasztalással ez sem egyezik meg, mellyből inkább azt tudjuk, hogy az orvosok, 's beteg ápolók közt való betegek száma kisebb más sorsú betegek' számánál '). De ha na-

9) Ezt nyilván így ! állítja hazánk városa Pest, a' hol egy orvos Doctor sem halt meg, betegápolók közül csak azok kiket rosszul épült lakásokban kedvetlen környülmények nyomtak. — „Orenburghban a' cholera két hónapig uralkodván az ott-lévő ispotályban 299 choleras beteg mellett 27 személy szolgált, kik tehát kötelességeknél fogva azokat dörgölték, takargatták, környülményekhez képest feresztették, izzadt ruháikat váltogatták 's tb. — melly foglalatosságoknál fogva minden látja, hogy a' betegekkel legközelebbi érintésben voltak, kigőzölgéseikben részesültek, ugyan azon levegőt szívták, 's közülök egy sem esett cholera, a' napoló felvigyázó tiszték közül egy sem betegedett meg, — én 's Szokolow orvos a' nyavalyának minden fokain a' betegekkel voltunk, 's cholera reánk még sem ragadt“ S m i r n o w (Lichtenstädt ugyan ott L. 95.). Dr B e r n s t e i n legtöbb fontosságot tulajdonít a' cholera járványos voltára nézve annak, hogy sem betegápolók, sem orvosok, kik még is állandó érintésbe vannak helyeztetve a' betegekkel a' járvány által meg nem ragadtattak, ha csak nagy életrendi hibákat nem követtek - el. (Orv. T. II. K. L. 277.) — „Hogy a' choleras betegekkel való legszorosabb érintés sem ártalmas mutatja, hogy Königsbergben ugyan azon házban mellyben a' cholera először kiütött, és csak hamar több emberekre el is ragadt, az életbe maradtak már három héttől fogva ugyan azon ágyakon alusznak, mellyeken a' megbetegedtek fekvének 's meg is halának“ Dr B a e r (Radius Stück N. 4. S. 32) 's több ilyenek.

gyobb volna is, tehát azoknak betegjeik körül való éjjel nappali sok fáradozások, nyughatatlanságok nem elég okot adnának-e a' betegségre?

#### V-ször :

Ha megengedjük is, hogy a' cholera akkor ütött ki sok helyen, mikor más gyanús helyekről utazók jöttek, — némelly helyeken még is azon személyeken kellett volna kezdetét vennie, a' kiknél a' betegség semmi más kórtámasztó ok által hanem csupán csak az olly utazókkal való akármilyen közösülésből eszközlött ragály átvitele által okoztatott: mint p. o. a' keleti döggórnál venni észre: már pedig hogy ez nem történt eléggé mutatja Orosz, Lengyel, Porosz, 's hazai s. tb. orvosaink tapasztalások, melly szerint azon személyeknél, a' kik valamely helyen legelőször támadtattak meg a' betegségtől, szorgos vizsgálat mellett szinte minden esetben fel-lehetett fedezni a' kórtámasztó okot (10).

#### VI-szor :

Ha a' járványos choleraanál ragályt állithatnánk, annak egyerányosságot kellene tartani az időre nézve a' közösülés által nyert érintéssel is: az az ha, két

- 
- 10) Orenburgban az első choleras beteg 16-ik Sept. halt - meg, a' midőn 14 Sept. az ezt megelőző napi sok bor ital által okozott hévségének csillapítására fürödött. (Lichtenstädt S. 44.) „Moldva országban a' cholera a' nép legelső osztálya közt uralkodik, a' mire okot adnak: az alutt téjjel meggyel, haraczkkal, 's más efélekkel való rendetlen élések“ Dr Illusak (Radius N. I. S. 7.) — Igy érez Dr Barchewitz Moskvában (Beobachter auss. Beilag. — 2 August 1831.) 's több ilyenek.

bizonyos helyen a' közösülés általi érintés ugyan az, szükségképen az érintés által vett ragály elterjedésének is ugyan annak kellene lenni, és ha az érintés többekre terjed, a' további elterjedésnek kevesebb időt kellene kivánni, 's megfordítva: ez pedig a' cholera nézve épen nem így van. Midőn p. o. Ázsiában a' betegség már sok évtől fogva uralkodott, csak 1829. Eszt. érkezett Európába névszerént Asztrakánba, noha az emberi közösülés által tett érintés most sem volt nagyobb mint az előtt, az Asztrakániaknak közösülések a' körülfekvő helyekkel nem szakadt félbe, 's még is a' nyavalya az időt nem követte, nem véle ment elő! hét esztendeig pihent, 's csak néhány év múlva úgy kezdett onnan tovább harapódzni. — Valljon erány e már ez, 's valljon nem régen! Európába kellett volna e ennek így hozatni? mikor nem kellett volna már Asztrakánból elterjednie? kivált ha ennek mostani sebes elterjedését vesszük szemügyre.

### VII-szer :

Valóban a' ragály hitelének kiirtására igen méltó okunk van, ha meggondoljuk azon erányt, melly a' felállított veszteglő, 's elválasztó intézetek, cholera betegek halandósága, 's a' betegség elterjedése közt találhatik a) Bizonyos hogy Danzigban úgy mint egész Porosz országban is általánosan a' policiai intézetek az illy nyavalyának gátolására 's megszüntetésére legszorosabbak voltak, a' halandóság mindazonáltal majd sehol sem volt olly nagy mint ott. Moskvában 's Orosz országnak más városaiban, a' hol illyen intézetek olly szorosak nem voltak, a' ha-

landóság sem volt olly nagy. Továbbá Varsóban 's Lengyel Or. más részeiben, hol a' forradalom idejében gondolkodni sem lehetett veszteglő 's elválasztó intézetekről az oda való Porosz orvosok abban egyeznek meg, hogy ott a' halandóság még kisebb volt. b) Megtörtént, hogy előbb mintsem elválasztó 's veszteglő intézetek állítottak volna valamely helyen, a' betegség kiütött, 's a' legnagyobb pusztításokat vitte végbe, azonban a' nyavalyának ezen helyeken kívül semmi nyoma sem volt. Sokszor a' veszteglő intézetek 's minden más illyes nyavalya megszüntetésére szükséges eszközök megrendeltetnek, 's felállítatnak, 's mind ezek több hetekig folyamatban is vannak, a' nyavalya még is mind ezeket akadályúl nem vévén, a' körülfekvő helyeken kezd uralkodni <sup>11)</sup>. — Utoljára c) hogy ezen veszteglő 's elválasztó intézetek haszontalanok, nyilván látjuk. A' számos elválasztó 's veszteglő intézetek közt csak egy sem érhette el rendeltetése célját, melly szerént a' veszedelmet feltartóztathatta volna. Ugy látszott ugyan néha, mint ha az elválasztó intézetek által a' cholera előmenetelében megakadályoztatott volna, mert az azon-túl fekvő helyek talán egy ideig kímélve maradtak. De ugyan azt vehettük észre olly helyeken is, a' hol semmi illyes veszteglő intézet nem volt. Mert, hogy keletindiat ne említsem, Magyarországban hany-

---

11) Danzigban a' cholera a' veszteglő intézetek felállítása előtt már egynéhány héttel uralkodott, 's pusztított, a' városon kívül, azonban semmi nyoma nem volt, a' midőn a' veszteglő intézetek egész erejekben több hetekig már fenn-állottak, dúlt körülötte. (Verhandlung der physikalisch - medicinischen Gesellschaft. Königsberg. I. Heft. s. 27.) ugyan erre Orvosi Tár. III. K. L. 98.)

szor nem hallottuk azt „körül belül cholera volt, csak nálunk nem, ámbár jártunk keltünk mint egyébkor, de mikor már mindenünnen eltűnt a' gonosz vendég, hozzánk jött.“

### VIII-szor :

Ha végre az orvosok tudósításaikat, mellyek szorgos vizsgálatokon alapulnak, a' cholera eredetére nézve öszve vesszük, ki fog tetszeni, hogy a' cholera minden Europai tartományokban magától, az az ujra eredt, 's nem valamelly ragály béhozása által. Ezt mutatja a' következő tekintet is. A' cholera Európában először 1823-ik eszt. mutatta magát Asztrakánban; hogy pedig nem ragály által hozathatott oda, hanem ott eredt, állítja Seydlitz 12). — A' cholerának Asztrakánban uralkodása, 's annak Orenburgban történt eredete közt hét esztendő tölt el,

- 
- 12) 18 $\frac{2}{3}$ -dik esztendő folytában 21 hajó érkezett meg olly bizonyító - levelekkel, mellyek egészséges voltokat állították, nem is volt a' hajókon egy gyanús beteg is. — Gyanút gerjesztett azonban egy hajó annyiban, a' mennyiben 18 $\frac{2}{3}$ -ki halászat alkalmatosságával abból a' hajóból négy ember halt-ki, hányás és hasmenés által, melly eset azonban Asztrakánba való érkezéseknél jóval előbb történt. Ha tehát megengednék is, hogy az említett négy ember cholera-ban halt meg (a' mit még megkellene mutatni) a' hátra lévő ut folytatásában az emberekkel tömve volt hajóban semmi illy gyanús eset többé magát elő nem adta, a' veszteglő intézetben jó egészségbe maradtak, 's onnan is egészséggel bocsátattak el, elbocsátatván érkeztek Asztrakánba a' betegség kitorése után. (Mittheilungen über die morgenländische Brechruhr von Adolf Riecke. Stuttgart 1831 I. B. S. 89.)



melly idő alatt a' choleraanak Orosz országban semmi nyoma sem látszott. Hogy fogják ezt megmagyarázni a' ragadvány barátjai, kik azt állítják, hogy a' cholera Európába ragadvány által hozatott, vagy kik azt akarják velünk elhithetni, hogy ha a' cholera valahol járványos módon támad is, lefolyásában mindazáltal ragadványt fejtegethet-ki, melly által további elterjedése eszközölthetik. — Az Orenburgicholera nézve szinte semmi bizonyosság, melly szerént oda is ragály által vitetett volna <sup>13)</sup>. — Septemberben 1830. Moszkvat ragadta-meg, 's a' legtöbb oda való orvosok abban egyeznek meg, hogy a' betegség magától tűnt-fel <sup>14)</sup>. — A' város körülkerítették; de azért a' nyavalya még is folytatta utját, kímélt néha záratlan helyeket, a' zártakat megtámadván. — Sz. Péter váranak szabadon maradását darab ideig a' szoros veszteglő intézetek' erejének tulajdonították; de csak ugyan megszállotta Péter várát is, 's megmutatta, hogy erejének a' veszteglő intézet ellent nem állhat. Midőn az Orosz sereg a' zendülés' lecsendesítésére Lengyel Országba küldetett, az orosz kormány igen bölcsen rendelé azt, hogy újoncz katonák cholera-tól meglepett helységekből ne vétessenek-fel; a' cholera még is kitört Lengyel Országban is. — Rigából, 's a' körülfekvő helyekből a' cholera Danzigba jött, 's ott is megmutattatott, hogy azon hir,

---

13) S o k o l o w „hogy a' cholera Orenburgba nem az Ásiai Karavánok által hozatott légyen mutatja az: hogy Troiczka, 's Orszk Várakba nem volt, noha ugyan azon Karavánok ide ugy mint Orenburgba kulömbfele portékákat hoztak“ L i c h t e n s t ä d t S. 121.

14) Dr. Barchewitz Beobachter ausz. Beil. 1831. August.

melly a' ragály által való behozást allította, költemény volt '15). — Danzigról különféle mesék szerint a' cholera't ragály által akarják Königsbergbe juttatni; de a' hivatalos tudósítások, 's orvosi értekezések, mellyek a' betegségnek önkénti támadását bizonyítják, e' hireket tökéletesen megczáfolják '16). — Lengyel ország után minket látogatott-meg a' baj; de hogy az nem jött, mutatja Dr Bugát hivatalos tudósítása, melly szerint a' Magyar és Galli-cziai cholera't lehetetlen okbéli öszve-köttetésbe hozni. — Pesten azt hitték, hogy Julius' 13-kán ütött ki a' betegség egy kocsison, ki Roszról jött, 's erre fogták a' betegség behozását; de későbbben kitudódott, hogy egy huszár már Julius' 10-kén lett ugyan itt áldozatja a' járványos betegségnek '17). — Hogy hazánk-ból Austriába ne éjjen, azt noha erős 's szorgos intézetek voltak, nem tudták megakadályoztatni, 's Bécs a' legszorosb bezáratás után is keblében látta 's látja még most is a' dühödő nyavalyát. — Ezen rövid át-tekintés, melly a' betegségnek Európában lett első kiütésétől fogva, azt majd minden útjaiban követi, világosan mutatja ennek ragály nélkül való tiszta járványos lételet.

Külömben nem csak eredetére, 's elterjedésére nézve nem hasonló a' cholera más ragadós betegségekhez,

15) Verhandlungen der physicalisch-med. Gesel. Königsberg. S. 32.

16) Dr Baer „a' mennyire csak az emberi nyomozás 's ebből következtetés érhet, nyilván való, hogy semmi ragály bé nem hozatott, hanem a' cholera Königsbergben magától fejtődött - ki (ugyan ott S. 69).

17) Orvosi Tár III. K. 154. Lap.

hanem mind erre, mind egyéb tulajdonaira nézve is rokon a' járványos betegségekhez. Ugymint a) ha a' cholera már bélyegző tüneteivel jelen van, azt kedvező körülmények közt emberi segedelem által lefolyásában meg lehet állítani 's neki véget is vetni. Ezt ragályos betegségekről, mellyek olly szállékony ragadványt fejtegetnek ki, mint a' mellyet a' ragály védelmezői a' cholerának tulajdonítanak, csak nem lehet állítani; mert ha az olly forma szállékony ragadvánnyal bélyegzett betegség (mint p. o. a' vörhöny, scarlatina) egyszer elkezdődött, annak minden szakaszain, 's változásain által kell mennie ' de b) lehet e észre venni olly forma ragályos betegségekben azon számíthatatlan mérhetetlen lépcsőket, a' betegség belterjére nézve, mellyek a' járványos cholera nál látszatnak, a' mit kiki ha a' nyavalyát messziről nem nézte is, önnön tapasztalásából tudhat. c) A' cholera betegségben semmi olly elválasztásokat, (secretio) vagy kiürüléseket nem találhattak még eddig fel, mellyek a' ragálynak vezetőül (vehiculum) szolgálhatnának; sőt azon próbatételek, mellyek e' tekintetben tétettek, inkább ellene mint mellette harcolnak.

De a' cholera nak a' ragályos betegségektől való különbözését, 's a' járványosokkal való atyafiságát, nem csak a' járványos betegségekkel általánosan tett hasonlításból lehet látni; hanem, és főképen ennek a' nyakas váltólázzal való rokonságából is. Ezen hasonlatosságot következő okokkal kívánám támogatni: a) Ugyan azonos okokban találja a' két nyavalya eredetét; — a' szórványos váltóláz leginkább mocsáros vidékekben ered, 's olly helyeken hol a' folyók aradásai által eszközlött kigözölgések történnek,

mellyek a' légi elromlást annál inkább előmozdítják, a' mennyivel a' szellő járás hiánya miatt az olly ki-öntések által okozott effluviumok panganak. Akkor áll elő leginkább a' váltóláz, mikor a' napi hévségre hideg éjjelek következnek. — Ugyan ezen okok teszik a' szórványos cholérát is, melly egyéb eránt a' Ganges partjain való nagyobb kifejlését az ottani különösen kedvező környübnényeknek köszöni. — Ha már olyan környülmények találkoznak, mellyek a' váltóláz' kifejlését előmozdítják, 's a' levegő geniusa főképen gastricus betegségeknek kedvez, a' váltóláz járványossá lesz, elterjed folyók 's tavak mellékeihez 's nagyobb síkságot korlátozó kisebb hegyek' oldalai alatt mulat. —

A' choléránál épen ez vétetett észre; midőn a' cholérát támasztó mocsáros lég több esztendők óta az arra szükséges feltételek mellett szerfeletti romlottságának csúcsát, elérte, 1817-ik esztendőben először Bengáliában, később a' keletindiai nagy folyók mentében, végre a' világ minden irányaiban cholera támadt. b) Mutatják a' cholérának a' váltólázzal való hasonlatosságát tünetényeinek nyakas, de kivált alorezás (lárvalt) váltólázakkal való nagy megegyezése is; a' váltóláznak a' cholera tünetényeivel való szöveménye (complicatio); e' két nyavalyának biráló idei nagy egyformasága, mellyeknek előszámlálását feleslegesnek tartom, mert a' ki csak a' két nyavalyát látta, annak ezen egyenlőség figyelmét el nem kerülhette; 's e' hasonlatosságra mutató okokat Frank Jóssef szavaival végzem „Exstant febres intermittentes adeo perniciosae, ut aegrum secundo sive tertio paroxysmo e medio tollant. Imo suspicamur eos inter-

dum vel prima' accessione necarè, et funera plura improvisa, quae apoplexiae, convulsionibus, *cholerae tribuuntur*, et tunc accidunt dum febres intermittentes perniciosae grassantur, paroxysmo illarum primo jam letali adscribenda esse. Inter omnes perniciosas ea quae emetica dicitur magis timenda. (*Præcept. Prax. med. P. I. pug. 46*).



# **T h e s e s .**

---

1.

Absque cognitione generum morborum stationarii omnis praxis medica incerta.

2.

Sanguis non solum externo impulsu, sed propria ejus vi movetur.

3.

Inter theorias generationis, Blumenbachii reliquis praestat.

4.

Marasmus senilis non est morbus dicendus.

5.

Bilis secernitur ex sanguine venae portarum.

6.

Non omnis debilitas vitalis stimulantia sibi exigit.

7.

In morbis non raro salutaris est musicae influxus.

8.

Plures medicamentorum oppressit moles, quam medicamentorum sustulit penuria aegros.

9.

Natura sanat, medicus curat: hinc multi sanantur male curati.

10.

Ex causis procatarteticis cholerae una ex praecipuis timor.

11.

Natura cholerae, in primaria systematis nervosi adfectione consistit.

12.

Nullum datur in cholera remedium specificum.

